

ŠTUDENTI V ZAHRANIČÍ A KULTÚRNY ŠOK

STUDENTS ABROAD AND CULTURAL SHOCK

Ludmila Kovářová, Hana Chamoutová, Luděk Kolman

Abstrakt:

Počet študentov Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity, ktorí absolvujú dlhodobý pobyt v zahraničí, má stúpajúci charakter. V zahraničí (a po návrate domov) sa stretávajú s fenoménom, ktorý nesie názov kultúrny šok. Tento príspevok sa zaoberá možnosťami analýzy kauzálnych atribúcií u študentov, ktoré boli získané z pološtruktúrovaných rozhovorov so študentmi k téme absolvovania zahraničného pobytu.

Kľúčové slová:

kultúrny šok, kauzálne atribúcie, zahraničný pobyt

Abstract:

Number of FEM CUA students, who are traveling abroad for long time stays, is currently rising. Abroad they meet a phenomenon called cultural shock. This paper refers about students' causal attribution analysis. Attributions were extracted from semi-structured interviews taken with student to the theme of foreign work or study stay.

Key words:

cultural shock, causal attribution, foreign stay

ÚVOD

Počet študentov PEF ČZU, absolvujúcich zahraničné stáže a pobyty, má v posledných rokoch mierne stúpajúci charakter. Každý jedinec, ktorý prichádza do cudzieho kultúrneho prostredia, sa môže stretnúť s fenoménom, ktorý sa nazýva „kultúrny šok“. Je to fenomén, ktorý prebieha v určitých fázach, štádiách. V priebehu prežívania jednotlivých štádií si jednotliviec vysvetľuje svoje správanie i správanie ľudí okolo. Spôsob, akým tieto vysvetlenia vznikajú, výstižne popisuje teória kauzálnych atribúcií.

Čo sa týka skúmania problematiky kultúrneho šoku, v zásade je možné voľiť buď kvantitatívny alebo kvalitatívny prístup. Autori tohto článku sa rozhodli pre identifikovanie kauzálnych atribúcií z interview so študentmi a ich následné spracovanie, teda zvolili jeden zo spôsobov kvantifikácie kvalitatívnych dát. Tento príspevok podáva správu o pilotnej štúdii, ktorú autori realizovali, a ukazuje ďalší postup pri skúmaní tejto problematiky.

CIEĽ A METODIKA

Cieľom tohto príspevku je skúmanie kauzálnych atribúcií, ktoré sú identifikované z pološtruktúrovaných rozhovorov so študentmi. Rozhovory sa venovali problematike kultúrneho šoku a boli zamerané na mapovanie jednotlivých štádií kultúrneho šoku. Príspevok podáva správu o pilotnej štúdii venovanej kultúrnemu šoku a naznačuje ďalší postup skúmania tejto problematiky.

Autori vychádzajú z nasledujúceho predpokladu:

- pri popisovaní prvého obdobia po príchode do novej kultúry budú jednotlivci vyjadrovať skôr interné, kontrolovateľné atribúcie. V dlhšom časovom horizonte budú používať skôr

externé, nekontrolovateľné atribúcie. Vo fáze prispôsobenia sa danej kultúre budú atribúcie odpovedať identifikovanému atribučnému štýlu jednotlivca.

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Kauzálna atribúcia (v angl. causal attribution) je definovaná ako pripisovanie príčin vlastnému správaniu a správaniu iných ľudí [1]. Výskum atribúcií sa zaoberá predovšetkým tým, ako si ľudia uvedomujú príčiny udalostí a zároveň vytvárajú kauzálne vysvetlenia toho, čo sa v realite okolo nich deje. Za zakladateľa atribučnej teórie je považovaný Fritz Heider, ktorý v roku 1958 publikoval obsiahlu monografiu s názvom Psychológia medziľudských vzťahov. V čase vydania toto dielo nevzbudilo veľkú pozornosť, až dovedy, kým v 60.-tych rokoch Heidrove myšlienky nesystematizovali H. H. Kelley a E. Jones. Výrazný záujem o atribučnú teóriu nastal v 70.-tych a 80.-tych rokoch minulého storočia, pričom výskum atribúcií sa rozšíril aj do oblastí vzdelávania či zdravia, rovnako aj do klinickej i organizačnej psychológie. V poslednom období výskumný záujem o oblasť atribúcií mierne opadol, napriek tomu poznávanie atribúcií ostáva jedným zo základných pilierov sociálnej psychológie [2].

Výskum kauzálnych atribúcií je i v súčasnosti výsostne aktuálnou témou. V oblasti interkulturnej psychológie bolo realizovaných mnoho výskumných projektov, ktoré sa zameriavali na atribúcie a národnostné vzťahy, etnocentrizmus apod [3]. V rámci predmetu Komunikácie medzi kulturami sa autori pokúsili nadviazať na tento trend a so študentami realizovať výskum kauzálnych atribúcií v rozhovoroch s osobami, ktoré dlhodobo pôsobili mimo ich materskú krajinu. Spôsob, akým si jednotlivec vysvetľuje udalosti okolo neho i jeho správanie, to znamená atribučný štýl, ovplyvňuje jeho pôsobenie v danej krajine i to, ako prežíva kultúrny šok.

Kultúrny šok (v angl. culture shock) je popisovaný ako súbor pocitov, problémov, stavov, ktoré jedinec zažíva po príchode do novej kultúry a tiež po návrate domov. Jednotlivé etapy, ktoré popisujú kultúrny šok, sa dajú znázorniť pomocou krivky U, resp. dvojitého U [4]. Po príchode do novej krajiny jedinec prežíva nadšenie, teší sa, zažíva pocit úspechu – zvládol to, a je entuziastický a plný energie pre spoznávanie novej krajiny, ľudí, zvykov. Po skončení tejto fázy nasleduje obdobie smútku, depresie, vtedy by sa človek najradšej vrátil domov. Emócie v tomto období sú negatívne. Po tejto fáze nasleduje viac alebo menej úspešné prispôsobenie sa novej kultúre, ktoré tiež môže mať rôzne podoby. Niektorí autori vyčleňujú viac fáz kultúrneho šoku, tieto v princípe korešpondujú s uvedeným rozdelením.

Vo výskumoch venovaných atribúciám sa ukázalo, že úspech ľudia vysvetľujú skôr vlastnými schopnosťami (vyskytujú sa tam atribúcie interné, kontrolovateľné), kým neúspech, alebo negatívne situácie si vysvetľujú skôr vplyvom pôsobenia vonkajšieho prostredia (atribúcie externé a nekontrolovateľné). Vo fáze prispôsobenia sa danej kultúre je potom pravdepodobné, že ľudia budú používať svoj „typický“ atribučný štýl.

VÝSLEDKY

Pološtrukturované interview, ktoré tvoria základný zdroj dát, boli realizované v priebehu školského roku 2005/2006. Jedná sa o štyri interview so študentmi v poslednom roku štúdia PEF ČZU. Rozhovory boli zaznamenané na diktafón a prepísané. Následne sme identifikovali atribúcie a tie kodovali ich na určitých dimenziách. Dimenzie vychádzajú zo systému kódovania LACS a ukazuje ich tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1: Príklad kódovania atribúcií na jednotlivých dimenziách.

Číslo atribuce	1	2	3	4	5
Fáza kultúrneho šoku	1	1	1	1	2
Agent	6	1	3	6	6
Target	1	1	1	1	1
stály 1 – nestály 0	0	0	0	0	0
všeobecný 1 – špecifický 0	0	0	0	0	1
interný 1 – externý 0 hovoriaci	1	1	0	0	1
interný 1 – externý 0 agent	0	1	1	0	2
interný 1 – externý 0 target	1	1	0	0	1
osobný 1 – univerzálny 0 hovoriaci	0	0	0	0	0
osobný 1 – univerzálny 0 agent	0	0	0	0	0
osobný 1 – univerzálny 0 target	0	0	0	0	0
kontrolovateľný 1 – nekontrolovateľný 0 hovoriaci	0	0	1	1	0
kontrolovateľný 1 – nekontrolovateľný 0 agent	0	0	0	0	0
kontrolovateľný 1 – nekontrolovateľný 0 target	0	0	1	1	0

Ako príklad pre vysvetlenie uvádzame atribúciu s poradovým číslom 3 - A3: po prvom týždni nadšená, pretože jsem kolem sebe měla pár lidí, které jsem znala... Systém LACS umožňuje kódovanie atribúcií na piatich dimenziách, z ktorých niektoré sú jednoznačnejšie (napr. dimenzia interný – externý), niektoré sú menej jednoznačné (dimenzia všeobecný – špecifický). Výsledky výskumov hovoria, že najstabilnejšie sú dimenzie interný – externý, kontrolovateľný – nekontrolovateľný, stály – nestály [1]

Ku konkrétnym záverom z tejto pilotnej štúdie: čo sa týka overenia predpokladu, uvedeného vyššie, musíme konštatovať, že naše rozhovory sa javia veľmi rozmanité a nie je možné zatiaľ urobiť všeobecný záver o súvislosti jednotlivých kauzálnych atribúcií a kultúrneho šoku. Tento príspevok referuje o pilotnej štúdii, preto nečiníme daný záver, napriek tomu obsiahlejšia vzorka probandov pravdepodobne umožní vysledovanie určitých trendov.

Jedným z dôležitých záverov tejto pilotnej štúdie však je, že celá metodika sa nemôže obmedziť iba na rozhovory s probandmi. Získavanie dát je nutné rozšíriť o metódu identifikovania individuálnych atribučných štýlov – ako sú napr. dotazníky na zisťovanie atribučných štýlov. K tomuto poznatku nás privádza fakt, že niektorí probandi nepociťovali výrazné zmeny po príchode do novej kultúry, podľa ich slov „žiadny kultúrny šok nezažili“. Preto je možné, že výrazný vplyv v tomto prípade má ich vlastný atribučný štýl.

DISKUSIA A ZÁVER

Ľudia – podobne ako vedci – si utvárajú o svete a spoločenskej realite celý rad teórií. Porozumenie týmto teóriám a ich tvorbe je dôležitým krokom k porozumeniu konania jednotlivcov.

Oblasť komunikácie medzi kultúrami je veľmi širokou témou, v rámci ktorej bolo pôvodným zámerom autorov vytvoriť výskumný projekt, ktorý sa bude zaoberať analýzou atribučných procesov vo vzťahu k dlhodobému pobytu jednotlivca v zahraničí (predovšetkým potom s dôrazom na prežívanie kultúrneho šoku). Toto je veľmi obsiahly problém, pre riešenie ktorého bol prvým krokom plánovaný predvýskum – rozhovory s osobami, ktoré absolvovali alebo absolvujú takýto pobyt v zahraničí a získanie atribúcií z týchto záznamov. Tento príspevok referuje o pilotnej štúdii a udáva jej postup. Všeobecné závery zatiaľ v tomto štádiu skúmania nie je možné prijať a autori ich vyslovia po získaní dát z obsiahlejšieho vzorku populácie. Napriek tomu jedným z dôležitých zistení je rozšírenie metodiky skúmania o dotazníky sledujúce atribučný štýl jednotlivca. Hlavný prínos tohto príspevku autori vidia

v popísaní plánovaného výskumu a jeho predbežnej štruktúry a v znázornení možnosti spracovania dát získaných z rozhovorov so skúmanými osobami.

Literatura

Munton, A. G. et al.: Attributions in Action: A Practical Approach to Coding Qualitative Data. John Willey & Sons, West Sussex, 1999. 207 s.

Fösterling, F.: Attribution: An introduction to Theories, Research and Applications. Psychology Press, East Sussex, 2001. 242 s.

Berry, J. W. et al.: Cross cultural psychology: Research and applications. Cambridge University Press, Cambridge, 1992. 459 s.

Kolman, L. Komunikace mezi kulturami. 1. vyd. Praha : PEF ČZU, 2001. 200 s. ISBN 80-213-0735-8.

Kontaktné údaje

Ludmila Kovářová, Katedra psychologie PEF ČZU, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 Suchbát, tel. +420 224 382 335, e-mail: kovarova@pef.czu.cz